

Euskal liburuaren presentzia. Azterketa txiki bat Gasteizen

Karmele ALKORTA ALONSO

0. Sarrera

Lan honetan euskal liburuaren presentzia aztertu nahi dugu. Agerpen hori Gasteizko liburu denda garrantzitsuetan neurtzen saiatu gara. Helburu honen zio metodologikoa alde bitan oinarritzen da. Alde batetik kontuan hartu behar dugu geroago eta ugariagoak direla gure artean literatura eta soziologiaren arteko zubia aztertzen duten lanak. Gurea ere literaturaren soziologiaren esparruan kokatu nahi dugu, euskal liburuaren itzal publikoa neurtu nahi dugularik. Beste aldetik, badugu susmo bat, edo nahi bada, aurre juzkua: euskal liburuaren salmenta ugartu egin da eskoletan eta bere presentzia eskastu eginda liburu dendetan.

Beraz, gure helburua izan da Gasteizko zenbait liburu denden (liburu dendarik garrantzitsuenak, dena dela), erakusleihen azterketa egin dugu euskal liburuaren presentzia aztertu nahian, jakinik ere estatistikaren aldetik fidagarria dela azterketa, bere ziurtasuna ez dela erabatekoa. Maila sinbolikoan, baina hemen agertzen diren datuak zer pentsa ematen dute. Liburuaz aparte, literatura ere oso kontutan hartu nahi genuen, haur eta gazte literatura alde batera utzirik. Horrela helburu bi uztartzen ziren: orokorra bata, zein neurritan zen euskal liburu-

ruaren agerbidea erakusleioa eta zein neurritan zen euskal literaturaren agerbidea.

Azterketa egiteko hamar liburu denda aukeratu ziren, eta kontuan hartuz hiriaren zentroa eta hiriaren bazter aldea. Hauek dira aukeraturiko liburu dendak: Anegón, Arlequín, Ayalá, Casa del Libro, Elkar, Mayner, Mendi, Ripa, Study eta Zalo.

Erakusleioak hartu ziren kontutan, nahiz eta jakin, ziurrenik, liburu dendan euskal liburu gehiago zirela salgai, haren presentzia publikoa nahi genuen, eta garbi geratzen da erakusleioak alde sinbolokoa ez ezik, komertziala ere baduela: han agertzen dena saldu nahi baitu saltzaileak.

Azterketa hau 2006ko apirilaren 5ean bildu genituen euskarazko liburuen datuak, baina hain urriak izanik euskarazko liburuen agerpena, gaztelarazko liburuen datu-bilketa beste aste bitan, 2006ko apirilaren 20 arte egin genuen.

1. Azterketaren lehen datuak

Azterketa hasi aurretik jakin bagenekien euskal liburuaren agerpena urria izango zela, baina harrিতa geratu ginen datuen eskasiaz, izan ere euskaraz idatzitako liburuak hiru erakusleioetan agertzen baitziren soilik. Hain zuzen ere, logikoa zenez, Elkarrek bazituen, baina Maynerrek (haur literaturako liburu bi) eta Studyk (liburu bi besterik ez) zituzten bakarrik euskal liburuak erakusgai.

Beraz, lehen ondorio gisa, Elkarrek mantentzen zuela euskal liburuaren presentzia Gasteizen izan liteke. Ondoko grafikoan ikus dezakegunez, euskal liburuak agertzen zuten hiru liburu dendetan portzentaia hau agertzen zuten:

Euskal liburuarekiko interesa Elkarrek soilik agertzen du, eta beste bietan agertzen den euskal liburuaren agerpena testimoniala besterik ez da. Guztira 34 liburu soilik

aurkitu genituen euskaraz idatziak, (haur literatura barne).

Baina urrunago joateko beta ere badugu. Zeren horrek gure helburua aldatzea ekarri zuen berarekin. Euskal liburuaren presentzia eskasa ondoko taulan ikus dezakegu:

	KOPURUA	EUSKARAZ	GAZTELANIAZ
STUDY	44	2	42
CASA DEL LIBRO	9	0	9
ELKAR	93	30	63
MENDI	22	0	22
MAYNER	17	2	15
ANEGÓN	62	0	62
ZALO	36	0	36
RIPA	16	0	16
AYALA	122	0	122
ARLEQUÍN	87	0	87
GUZTIRA	508	34	476

Hamar liburu dendetako erakusleihatetan guztira 508 liburu agertzen ziren, haietarik 34 bakarrik ziren euskaraz.

Eta agertuko dugun beste taula honek euskarazko liburuen urritasuna erakusten du:

2. Zein euskal liburu?

Presentzia publiko eskasa izan bazen lehen-lehenik egin-dako baleztapena jarraitu nahi genuen euskal liburuen azterketarekin. Zeintzuk ziren erakusleihatetan bere burua agertzen zuten euskal liburuak? Gure helburuetarako ez zen garrantzizkoa haur eta gazte literaturaren azterketa, gorago aipatu dugunez, helburu nagusia euskal literaturaren agerpena aztertu nahi genuelako.

Hona hemen haien zerrenda:

LIBURUAREN IZENA	MOTA	ARGITALPENA
Ecce homo	narratiba	Durango 05
Arotzaren eskuak	narratiba	Durango 05
Etorkizuna	narratiba	Durango 05
Lille	narratiba	Martxo 06
Nomadak kantari doaz	narratiba	Durango 05
Vredaman	narratiba	Durango 05
Gorputzeko humoreak	poesia	Durango 05
Idazleak Idazleari	bestelakoa	Durango 05
Lauaxeta	bestelakoa	Durango 05
Lekuak	saiakera	Durango 05
Arrats-Beran	poesia	Durango 05
Umeez gezurra esaten dutenetik	narratiba	Durango 05
Malerreka solasean	bestelakoa	
Amaren eskuak	narratiba	Martxo 06
Riomundo	narratiba	Durango 05
Brooklyngo erokeriak	itzulpena	
Nafarroako ihauteriak	bestelakoa	Martxo 06
Negutegia	narratiba	Martxo 06
Arima enkoinatuak	narratiba	
Ero hiria	narratiba	Martxo 06
Bala hutsak	Poesia	Martxo 06
Teillatuko lizarra	poesia	Martxo 06

Mota**kopurua**

Narratiba	11
Poesia	4
Itzulpena	1
Lauaxeta	3
Saiakera	1
Bestelakoa	2

Nahiz eta azken batean Elkar liburu dendak egindako agerpenaren azterketa egin, ohartu nahi dugu Mayner liburu dendak agerturiko liburu biak ez ditugula kontuan hartu, haur eta gazte literaturakoak zirelako, Studyk bi hauek erakuste zituen:

Ecce homo eta *Arotzaren eskuak*. Alabaina bikoiztasun hori ez dugu kontuan hartu.

Zerrendatik atera ditzakegun ondorioak hauek dira:

Euskal liburuaren iraunkortasuna. Durangon aurkezturiko liburuez eta urte berriko lehen olatu-aldian agerturiko erakusten dira. Beraz, nobedadea bada irizpide bat erakusleihoa osatzeko, baina aurretiko kanpainan –Durangon-agerturikoak ere mantentzen dute bere presentzia: % 68,1 dira Durangon aurkezturikoak, eta % 31,9 aldi berrikoak.

Aldi bi hasi dira bereizten euskal argitalpenen aldetik: Durango, eta martxoko aldia, hain zuzen ere, urte berriko udaberriko hasten dira agertzen liburu berriak euskal liburu dendetan. Gorpuzten doa udaberriko joera hau. Orduantxe argitaratzen dira Igartza beketako idazle berrientzako sariak adibidez: *Amaren eskuak* eta *Lille*. Beraz, Argitaletxeen aldetik nabari da politika berezi bat: idazle berriak ez dira Durangorako agertzen, haren uholdea igaro ondoren baino.

Generoen aldetik, narratibaren nagusitasuna garbi dago, nahiz eta narratiban, kontuan hartu behar dira ipuin liburuak ere presentzia nabarmena dutela: 11 liburutik 5 dira ipuingintzaren barnean kokatu beharrekoak. Saiakeraren agerpena eskasa da, liburu bakarra, Bernardo Atxagaren *Lekuak*, Antzerti lanik ez dago. Baina poesiak mantentzen du burua gora lau libururekin. Bi, berriak, baina martxoko aldirako utziak dira.

Omenaldiek badute bere pisua. 2005. urtea Lauaxetaren omenaldirako gorderiko urte izan zen, eta zerrendan pisu handia dute Lauaxetaren lanak edo haren omenez agerturiko liburuak.

Ondorio nagusia litzateke euskal liburuaren egonkortasuna handia dela liburu dendetako erakusleihuetan esatea. Durangon agerturiko liburuek bizitza luzea dute beren agerraldian. Martxoan bigarren uholde bat dago, eta berritasuna da bigarren irizpidea erakusleihok egiteko orduan, normala denez.

Baina iraunkortasun hori handia dela baieztatu dezakegu abuztuan egindako arinkako begirada batean ikusi genuen liburu antzekoak zirela oraindik liburu dendetako erakusleihoetan.

3. Helburu aldaketa: Gaztelera-azko liburuak

Euskal liburuaren presentzia eskasa zela baieztatu ondoren, pentsatu genuen azterketak merezi zuela, eta galdetu genien buruei zergatik ez jarraitu azterketarekin eta zergatik aztertu ez liburuak orokorki eta marraztu zein panorama agertzen duen gaztelera-azko liburuak ere. Zein paisaia marrazten zuten gaztelera-azko idatzitako beste 476 liburuak?

Hona hemen lehen hurbilketa bat:

3.1. Nobela eta Best seller-a

Gure azterketa honetarako ez dugu banaketa berezirik egin nobela eta best-seller-en artean, modernitate ondorengoak ez baitu kontutan hartzen kultura jasoaren eta behe-kulturaren arteko banaketarik. Narratibaren pisua % 22a da, eta best-sellerrenak gehituz gero, bere agerpena % 29a zabaltzen da. Beraz, liburu-dendetako jabeek nobela irakurtzeko proposamena egiten digute.

Nobelen artean gehien alpatzen direnak hauexek dira, eta adibide batzuk besterik ez dira:

- Santiago Roncagliolo: *Abril Rojo*.
- José Luis Sampedro: *La senda del drago*.
- Paul Auster: *Brooklyn Follies*.

Hain zuzen ere, nobedadeak agintzen du erakusleioa egiteko eta osatzeko aukera egiterakoan. Best-sellerren kasuan nabariago da nobedadea, nahiz eta kasu honetan idazlearen izenak pisu handia duen. Horrela azaltzen da Pérez Reverte behin eta berriro agertzea, bere nobela berrien bidez (*El pintor de batallas* (6 liburu-dendatan)). Dan Brown-en (*El código da*

Vinci bai, baina bai eta ere bere beste lanen bidez: *La conspiración* eta *La fortaleza digital*) edo Hennig Mankell-en izenak (4 liburu-dendatan) ez dira falta, best-sellerraren presentzia etengabea azalduz. Ez da falta Carlos Ruiz Zafónen *La sombra del viento* (2tan agertua) , baita ere Idelfonso Falconesen *La catedral del mar* liburuak badu agerbide handia zerrendan (3 erakusleihoetan). Normala zenez ezin da falta Paulo Coelho (*El zahir*, 4 aldiz). Edo Daniela Stell (3 liburu-dendatan aurkitzen dena).

Best-sellerrak behin baino gehiagotan agertzen badira liburu-dendatan ez da horrela gertatzen nobelekin. Asko izan arren, esparrua zabala da eta gutxi batzuk izan ezik behin bakarrik agertzen dira arruntean.

3.2. Historia

Espainiako Historiak agerbide zabala du guk azterturiko liburu-dendetan. Batez ere 1936ko Guda Zibilaren inguruko liburuek agerbide handia dute. Eta ia desagertu eginda euskal historiari buruzko liburua.

Oraindik historia klasikoak eta bigarren mundu-gerrateak badute agerbiderik gure azterketan.

Dena dela gaurko politikoen autobiografiak (Alfonso Guerraren *Dejando atrás los vientos* lana 5 liburu-dendatan agertzen da), edo biografiak (Ian Gibson-ek Antonio Machadori buruz egindakoa) toki handia betetzen dute atal honetan.

3.3. Haur eta gazte literatura gazteleraz

Euskal liburuetan gertatzen ez bazen ere gaztelerazkoetan haur eta gazte literaturaren agerpena oso altua da, Historiako liburuen bestekoa ia: % 15a.

Andresenentzako omenaldi urtea izan zen 2006a eta egilearen daniarrari tokia eman zioten Gasteizko liburu saltzaileek. J.K. Rowling-en *Harry Potter*-ren sagak ere bere tokia ongi hartua du. Disneyren produktuak ere hortxe dira, eta Alfagua-

rako saileko liburuak: Roal Dahl-en liburuak eta Angela Sommer-Dorenborg-en Banpiroen historiak.

Komertzioari begira den saila izanik liburuak oso banatuak agertzen dira, izen asko eta kontzentrazio gutxi. Guztira 56 liburu dira eta ez dira liburu-denda askotan errepikatzen izenburuak.

3.4. Norberaren laguntza

"Auto ayuda", edo norberaren buruaren laguntza gisa eza gutzen diren liburuen kopurua nahiko nabarmena da liburudenden erakusleihatetan. Batz besteko % 7 agertzen bada ere, sail honetako 26 liburuek bizitza errazago egiteko kontseilu handiak ematen dituzte: ongi lo egiteko, mina ongi jasotzeko, eta seme-alaben indarra ongi moldatzeko, gurasoentzako kontseiluak... Bizitzako alor asko lantzen dira bertan.

3.5. Sukaldaritza eta erotismoa

Gure sailkapenaren azken puntuan agertzen dira, eta orden horretan euskaldunaren topikoa indartuz, sukaldaritza (% 4rekin) eta erotismoa (% 2 txikiarekin).

3.6. Bestelakoak

Sail honetan denetarik sartu ditugu: turismoa, kirola, lorezaintza, kotilleoa, fotografia eta baita ere biografia eta filosofia pixka bat. Denetara talde oso desberdina da baina inkesta pisu nahiko nabaria duena.

3.7. Sariak

Euskal literaturan liburu sarituek ez dute pisu handirik, baina ikusi dugu lehenago ere nolako arreta jarri zaion lgartza sariari eta nola uzten den argitalpen sasoi berezia haientzako. Gaztelerazko liburuetan sarien agerpena askoz ere indar han-

diagoz egiten da, eta erakusleihoetan nabarmen agertzen dira, nahiz eta guk nobelaren barnean kokatu ditugun testuak.

Datu bilketan hauek dira aurkitu ditugun Literatur Sarien aipamenak: 2006ko Nadal Saria eta Nadal Sariko finalista, Man Broker Saria, 2005eko Planeta Saria, 2006ko Biblioteca Breve Saria, 2005eko Strega Saria, 2005eko Bidaia Nagusiak Sariko finalista, 2005eko eta 2006ko Fernando Quiñones Unicaja Saria, 2005eko eta 2006ko Sevillako Ateneoko Saria, Kritika Saria eta Sari Nazionala (Alberto Méndezen *Los girasoles ciegos* lanari), 2006ko Alfaguara Nobela Saria, Alfonso X. Saria Nobela Historikoentzako.

Badirudi bada, sarien efektu deigarria nabaria dela gaztele-razko liburuetan.

Gure azterketari bukaera emateko konparaketa txiki bat egin dugu azterketa egin genuen garaietako liburuen salduen zerrendak eta gure hau erkatuz. 2006ko apirilean El Correoko Territorios gehigarriak eta El Mundoko El Cultural aldizkariak hurrengo liburu hauek agertzen zituen liburu salduen moduan.

El Correok hiru astetan aldaketa txikiak agertu zituen, bigarren eta hirugarren astean (apirilaren 12an eta 19an) bietan zerrenda bera ematen zuelarik: Pérez Reverteren *El pintor de batallas*, Paul Austerren *Brooklyn Follies*, Eduardo Mendozaren *Mauricio o las elecciones primarias*, J.K. Rowling-en *Harri Potter y el misterio del príncipe*, Ildelfonso Falconesen *La catedral del mar*, José Luis Sampedroren *La senda del drago*, Henning Mankell-en *Antes de que hiele*, Dan Brown-en *La fortaleza digital*, Javier Sierra-ren *La cena secreta* eta eta Ramiro Pinillaren *Verdes Valles*, Colinas Rojas III. Lehen astean beste lan blok agertu ziren: Arthur Goldenen *Memorias de una geisha* eta Truman Capoteren *Crucero de verano*.

Hamar izenburu hauek ia berdin-berdin agertzen dira El Culturaleko zerrendan. Aldaketa txikiak hauek dira: Carlos Ruiz Zafonen *La sombra del viento* aipatzen da hiru asteotan, Pío Barojaren *Misérias de la guerra* aste bitan (13an eta 20an) eta

Begoña Arangurenen *Alta sociedad* nobela hirugarrenean. Bestela gorago aipaturiko hamar izenak errepikatu egiten dira gehigarri kultural bietan.

Salduenen zerrenda hau osorik errepikatzen da gure zerrendan, salbuespen esanguratsu hiru izan ezik. Lehen salbuespenek pisu txikia du, Begoña Arangurenen *Alta sociedad*, eta Javier Sierraren *La cena secreta*, baina nabarmena dena, Ramiro Pinillaren *Verdes valles...* ez aurkitzea litzateke, egilea Euskal Herrikoa izanik eta, gainera, liburuak, orohar, izan duen harrera onagatik.

Fikzioaren barnean ia erabateko adostasuna gertatzen bada salduenen zerrenda eta Gasteizko liburu-dendek proposaturiko proposamenen artean, ez da horrelakorik gertatzen –hain era erabakiorrean behintzat– fikzioa ez diren liburuekin.

Zerrendak, berriro, oso finkoak dira eta hiru astetan aldaketa txikiak besterik ez dira agertzen. Javier Urraren *El pequeño dictador*, Van Doren-en *Breve historia del saber*, Valentín Fuster-en *La ciencia de la salud*, Eduardo Punset-en *El viaje a la felicidad*, eta Fernando García de Cortázarren *Los perdedores de la historia de España* eta Michael Onfray-en *Tratado de ateología* dira zerrenden bihotza. Eta El Correoko gehigarriak Ez-fikziokotzat ditu Pio Barojaren *Misérias de una guerra* eta Begoña Arangurenen *Alta sociedad*.

El Cultural gehigarriak Punseten, Fernando García de Cortázar, Onfray-en eta Urraren liburuak aipatzen ditu, baina aldaketa handiagoak dira eta Luis del Pino (*Los enigmas del 11-M*), Bernabé Tierno (*Hoy, aquí y ahora*), Francisco Medina (*23-F: La verdad*), José Antonio Marina (*Por qué soy cristiano*), Sandor Márai (*iTierra, tierral*), Lewitt eta Durner (*Freakconomics*) eta Fernando Savater (*Los siete pecados capitales*), César Vidal (*Jesús y los manuscritos del Mar Muerto*) eta Safransky (*Schiller*) egileen lanak aipatzen dira.

Gure zerrendan Javier Urra, Valentí Fuster, Eduardo Punset eta Fernando García de Cortázar, Sandor Márai, Bernabé

Tierno eta César Vidal-en lanak ditugu. Baina ikusten denez hemen desberdintasun handiagoa dago salduenen zerrenden eta gure azterketaren artean.

5. Ondorioak

Gasteizko liburu-denden erakusleihenetan agertzen diren liburuaren azterketa egin ondoren, ezin dugu erabateko ondorioak atera, baina bai ohar sendo bi egin:

- 1) Elkar liburu-dendan izan ezik, euskal liburuaren presentzia oso urria da Gasteizen aztertutako beste liburu-dendetan. Eta Elkarrek erakusten dituenak kontutan hartuta ere, urritasunaren inpresioa erabatekoa da.
- 2) Estrategia komertzial desberdinak nabaritzen dira euskal liburu eta gaztelarazko liburuak agertzerakoan. Presentzia iraunkorragoa du euskal liburuak, denbora gehiago geratzen delarik erakusleihen, agian produktioa ere txikia delako. Gaztelarazko liburuaren promozioan sariak edo berritasunak askoz ere garrantzi handiagoa dute liburu bat agertzeko orduan.